

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Випуск 14

Матеріали

*Всеукраїнської науково-практичної конференції
“Проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку
економіки України в умовах європейської інтеграції”
м. Київ, МАУП, 28 травня 2015 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2015

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 4 від 15.04.15)*

Редакційна колегія:

А. М. Подоляка (голова), д-р юрид. наук, проф.;
А. А. Ігнатченко (заступник голови), канд. техн. наук;
О. В. Баєва, д-р біол. наук, проф.;
І. П. Бідзюра, д-р політ. наук, проф.;
М. Ф. Головатий, д-р політ. наук, проф.;
В. Б. Захожай, д-р екон. наук, проф.;
А. С. Лисецький, д-р екон. наук, проф.;
К. В. Муравйов, канд. юрид. наук, доц.;
І. П. Розпутенко, д-р наук держ. упр., проф.;
Л. В. Романова, д-р екон. наук, проф.;
В. Є. Сафонова, д-р екон. наук;
Г. П. Ситник, д-р наук держ. упр., проф.;
Ю. П. Сурмін, д-р соц. наук, проф.;
Н. М. Чернуха, д-р пед. наук, проф.

Матеріали подано в авторській редакції.

Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.

Становлення і розвиток української державності : [зб. наук. пр.] /
МАУП. — К.: ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2008 —

С76 Вип. 14: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. “Проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку економіки України в умовах європейської інтеграції”, 28 травня 2015 р. / редкол.: А. М. Подоляка (голова) [та ін.]. — 2015. — 258 с. : іл. — Бібліогр. у кінці ст.

У пропонованому збірнику подано тези учасників науково-практичної конференції, присвяченої проблемам і перспективам соціально-економічного розвитку України в умовах європейської інтеграції.

Для науковців і громадсько-політичних діячів, студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком Української держави.

ББК 63.3(4УКР)я43+67.9(4УКР)301я43

Коваль М. І. Особливості застосування методики аудиту розрахунків з оплати праці на підприємстві	77
Ковальчук А. Ю. Сучасний стан та перспективи забезпечення економічної безпеки	81
Козлова А. І. Інноваційна діяльність — запорука успішного функціонування економіки та безпеки України.....	83
Кулик А. В. Основні підходи та методи наукового обґрунтування механізмів забезпечення сталого розвитку економіки регіонів	87
Матюха М. М. Аспекти управлінського обліку при формуванні інформаційного ресурсу підприємства в умовах застосування інформаційних систем.....	91
Могилевская О. Ю. Маркетинговые подходы к формированию инновационной политики промышленного предприятия как ключевого фактора повышения конкурентоспособности	93
Морева В. В., Іванова В. В., Турбіна О. І. Стратегія розвитку електроенергетичного комплексу регіону	97
Медвідь Ф. М., Чорна М. Ф., Храпачевська О. П. Правова культура суспільства в умовах європейської інтеграції.....	100
Новальська Н. І., Суліма Н. М. Управління якістю сільськогосподарської продукції та її конкурентоспроможність	106
Тьорло В. О., Пантюх А. А. Сучасні проблеми експорту інформаційних технологій суб'єктами господарювання України.....	108
Тьорло В. О., Мірошніченко В. В. Парадигма регіонального соціально-економічного розвитку України за умов європейської інтеграції	113
Фещенко О. Л. Стратегічні орієнтири розвитку промислового виробництва України.....	116
Філіна Г. І. Роль транснаціональних корпорацій у розвитку економіки України	119
Черниш Л. О., Легка Л. М. Інноваційні процеси як джерело економічного та соціального розвитку держави.....	123
Чеховська О. М., Коваль М. І. Реформування і розвиток бухгалтерського обліку в Україні	127
Чирчик С. В. Формування комплексу маркетингу освітніх послуг для навчальних закладів дизайн-освіти	131

Ф. М. МЕДВІДЬ

докт. н. в гал. політ., канд. філо. н., проф. МКА, ІІІ МАУП

М. Ф. ЧОРНА

аспірантка, МАУП

О. П. ХРАПАЧЕВСЬКА

магістрантка, ІІІ МАУП

ПРАВОВА КУЛЬТУРА СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

В умовах європейської інтеграції України значно зростають вимоги до правової культури суспільства. Ми розглядаємо правову культуру як різновид загальної культури суспільства. Так, Русинов Р. К. відзначає: “тисячами ниток правова культура пов’язана із загальною культурою. Її потужний благотворний вплив на правову свідомість, мислення, світогляд тих, хто творять закони, на їх ціннісні, правові установки безпосередньо (чи опосередковано) визначає характер законодавства, обумовлює його адекватність історичному і національному духу народу, потребам і інтересам людей” [6, с. 94–96].

Правова культура займає відособлене місце в соціокультурному просторі. Повністю вона не співпадає ні з одним видом культури (матеріальною, духовною, політичною і т. д.), створюючи своєрідне, унікальне поєднання як матеріальних, так і ідеальних, духовних компонентів. Вона знаходиться в органічній єдності і взаємозв’язку з іншими областями культури — політичною, етичною (моральною), естетичною. Між тим, в юридичній науці, як і в культурології, немає єдиного розуміння ні самого терміну “культура” взагалі, ні правової культури зокрема [8, с. 21].

На сучасному етапі розвитку соціолого-правової думки разом з вказаними елементами правової культури, дослідники у рамках її змісту виділяють оціночний компонент. “Одна справа, — говорить І. В. Ковалева, — якщо вони створені і використовуються в інтересах держави, суспільства, що пригнічує, зрівнює індивідуальності. Тобто, якщо право є, наприклад, “зведеною в закон волею панівного класу”, як це трактувалося марксистами. І зовсім інше, — якщо правові настанови захищають людину, що живе в суспільстві, державі, у тому числі і від свавілля тієї ж держави, як влади. У останньому випадку вони і можуть розглядатися в якості феноменів культури. Тоді правова культура — це обробка, оформлення, облагороджування життя людей за допомогою реалізації правових стосунків, встановлень, установ” [5, с. 8].

Своєрідне віддзеркалення феномену широти і “невизначуваності” даного поняття дає філософія права. “Право як культурний феномен — частина загальнолюдської культури. Правова культура — це весь правовий космос, що охоплює усі моменти правової форми громадського життя людей. Культура тут якраз і полягає в здатності і умінні жити по цій формі, якій протистоїть неоформлена (невизначена, неврегульована, хаотична, а тому і довільна) фактична”, — говорить В. С. Нерсисянц [4, с. 25].

Отже, поняття правової культури можна розглядати в двох аспектах: як оціночну (аксіологічну) категорію і як категорію змістовну. У першому випадку вона розуміється як якісний стан правового життя суспільства на кожному цьому етапі його розвитку. Це дозволяє охопити і оцінити правове життя в цілому і основні його сфери окремо. Типовим і якнайповнішим способом цього підходу слід рахувати визначення поняття правової культури суспільства як частини загальної культури, що є системою цінностей, накопичених людством в області права і що відносяться до правової реальності цього суспільства: рівню правосвідомості, режиму законності і правопорядку, стану законодавства, юридичної практики. Змістовний аналіз правової культури припускає розуміння її як системи матеріалізованих і ідеальних елементів, що відносяться до сфери дії права і їх віддзеркалення у свідомості і поведінці людей.

Вартує відзначити, що питання про структуру правової культури у вітчизняній юридичній літературі є дискусійним. Традиційно виділяють три основні різновиди правової культури.

1. Правова культура суспільства — це частина загальної культури, що представляє собою систему цінностей, накопичених людством в галузі права та що відносяться до правової реальності даного суспільства: рівень правосвідомості, режим законності та правопорядку, стан законодавства, юридичної практики та ін. [2, с. 93].

Як відзначає С. С. Алексєєв, “... право в специфічному виді відображає життя в усіх його проявах складних, причому в проявах надзвичайно широкого діапазону — від головних і глибинних пластів життя (економічної організації суспільства, структури політичної влади та ін.) до самих що ні на є прозових, життєвих, сімейних, побутових питань” [1, с. 150].

Рівень розвитку законодавства та стан законності в країні є, можливо, найбільш важливими показниками правової культури суспільства. До числа ознак високої законодавчої культури суспільства традиційно відносять: соціальну обґрунтованість законодавства, що означає відповідність змісту нормативних актів потребам розвитку суспільства, відображення в законах досягнень правової науки, передової юридичної практики, традицій національного духовного менталітету; техніко-юридична досконалість законодавства, що передбачає опрацювання юридичних механізмів реалізації законів; точність і ясність юридичної мови, однозначність термінів, визначень, що використовуються в нормативно-правових актах, судових та адміністративних рішеннях; збіг сенсу і букви законів, неможливість їх довільного тлумачення.

чення, відсутність у законодавстві значних прогалин, дублювання, колізій з актами інших рівнів; ефективність законодавства — відповідність його призначення досягається соціальними результатами. Правокультурний статус законодавства багато в чому визначається його дієвістю. Закони, що не знаходять застосування і підтримку у свідомості людей, в їх поведінці, якими б вони не були “хорошими”, “прогресивними”, не можуть розглядатися як соціальна цінність.

При визначенні якості правової культури суспільства звертаємо увагу не тільки на правотворчу діяльність, але й на стан реалізації правових актів — правозастосовчу (рішення та вироки судів, постанови слідчих, прокурорів, акти, документи в державно-управлінській сфері) і правореалізаційну діяльність (договори в господарському обороті). Правова культура немислима в суспільстві, де порушуються закони, не дотримуються елементарні права і свободи людини, де правопорядок стикається з масовим свавіллям посадових осіб, неконтрольованим рівнем злочинності.

2. Правова культура особистості не є пряма проекція або мініатюрний варіант правової культури суспільства. Правова культура особистості є відносно самостійним утворенням, яке складається в результаті взаємодії різних специфічних соціальних і психічних регуляторів.

Характерними рисами правової культури особи є: досить високий (прийнятний) рівень правосвідомості; знання діючих законів країни; дотримання, виконання або використання цих законів, оскільки лише знання юридичних приписів не може дати бажаного ефекту; переконання в необхідності, корисності, доцільності законів та інших правових актів, внутрішня згода з ними; правильне розуміння (усвідомлення) своїх прав та обов’язків, свободи і відповідальності, свого становища, статусу) у суспільстві, норм взаємовідносин з іншими людьми, співгромадянами; правова активність, тобто цілеспрямована ініціативна діяльність суб’єкта з припинення правопорушень; протидія беззаконню; підтримання правопорядку та законослухняності в суспільстві; подолання правового нігілізму [1, с. 195].

В. П. Сальников вважає, що найбільш бажаним буде той варіант взаємодії правової культури особистості з правовою культурою суспільства, при якому правова культура особистості повністю збігається з діючими принципами і нормами права, що існують у суспільстві, що можна розглядати як ідеал правового виховання [10, с. 571–576]. Слід, однак, відзначити, що така тотожність навряд чи можлива і бажана.

3. Професійна правова культура — це ступінь її розвитку у юристів. Вона формується в різних сферах правової діяльності в процесі виконання ними своїх посадових обов’язків. Правова культура постає як важливий компонент ефективності професійної діяльності юриста. До найбільш соціально значущих слід віднести наступні: професійно-правова майстерність, всебічне і глибоке знання правових норм, специфіки їх практичної реалізації, якісний рівень правового мислення, оптимізацію професійної підготовки та ефективність використання спеціальних коштів; ґрунтовні знання з різ-

них, в тому числі і суміжних галузей права, ступінь глибини політичного і економічного мислення в аналізі реалій, що складаються у державі, кругозір у сфері специфічних проблем, певний рівень загальної правової культури; моральні якості юриста, професійну бездоганність, службову дисциплінованість, сумлінність і чесність; соціально-політичну і громадянську відповідальність за забезпечення прав і свобод громадян, які виступають не тільки як особистісні цінності, загальнонародні інтереси. У цілому правова культура, при такому підході, являє собою інтегральне явище, що характеризує сутність правового стану індивіда та суспільства.

Продуктивним є, на наш погляд, підхід, що правову культуру слід розглядати як характеристику якісного стану правового життя суспільства, що характеризується досягнутим рівнем розвитку правової системи — станом та рівнем правової свідомості, юридичної науки, системи законодавства, право застосовної практики, законності і правопорядку, правової освіти, а також ступенем гарантованості основних прав і свобод людини. Правова культура як невід’ємна частина загальної культури народу, виступає, по суті, відображенням його рівня розвитку та менталітету. Вона обумовлює відповідні знання громадянами певних норм законодавства, порядку його реалізації, уміння користуватися даними знаннями при застосуванні норм права, їх виконанні. Розрізняють правову культуру суспільства, в цілому, правову культуру особистості та професійну правову культуру юристів. Правова культура особистості, будучи компонентом правової культури суспільства, виражає ступінь і характер розвитку суспільства, так чи інакше забезпечує соціалізацію особистості та правомірну діяльність особи [3, с. 6].

Саме завдяки правовій культурі стає можливою оцінка як правової системи, так і кожного її структурного компонента: власне юридичних фактів, текстів правового характеру, правової діяльності, правової свідомості і рівня правового розвитку суб’єктів. Як загальнонаціональна культура надає цілісності й інтегрованості суспільному життю в цілому, правова культура диктує кожній особі принципи правової поведінки, а суспільству в цілому — систему правових цінностей, ідеалів, зразків поведінки, правових норм, що забезпечують єдність і взаємодію правових інституцій і організацій. При цьому вона є якісною характеристикою не одного, а усіх правових явищ (норм права, правових процедур, правовідносин, правосвідомості, політичної оцінки права, правового виховання, юридичної освіти і науки та інших явищ), які в своїй сукупності утворюють поняття “правова система”. Виділяють, як правило, такі елементи (рівні) правової культури: знання змісту юридичних норм; повага до права; вміння, навички користування законом; правова активність; звичка дотримуватися закону; нетерпимість до правопорушень.

У процесі дослідження правової культури і аналізу її впливу на розвиток правової системи найважливіше місце відводиться цінностям, оскільки вони безпосередньо впливають на інтереси і цілі окремого індивіда, їх груп і суспільства в цілому. Система цінностей — це активність суб’єктів права у правовій сфері, добровільність виконання вимог правових норм, реальність

прав і свобод громадян, ефективність правового регулювання, якісні закони, досконала законодавча техніка, розвинута правова наука, юридична освіта, ефективна юридична практика, стабільний правопорядок. Систему цінностей в галузі права, що існують в реальному функціонуванні в суспільстві, називають правовою реальністю, яка у структурному відношенні збігається з поняттям “правова система” [7, с. 60–63].

Досягнення якісного стану юридичної охорони та захисту прав людини є ще одним важливим показником високого рівня правової культури. Показником такого стану слід вважати не лише конституційне проголошення людини, її життя і здоров’я, честі і гідності найвищою соціальною цінністю, але й передусім реальне забезпечення цього конституційного положення; наявність демократичного, гуманістичного, справедливого законодавства, його відповідність міжнародним правовим стандартам у сфері прав людини; існування ефективних національних правових механізмів і процедур для захисту конституційних прав і свобод; реальну можливість звернутися до міжнародних правових інституцій, наприклад, до Європейського суду з прав людини, якщо громадянин вважає, що державні органи порушили його права, а він не зміг за допомогою усіх передбачених законодавством засобів їх захистити.

Розуміння правової культури як якісного стану правового життя суспільства пов’язує її з певним рівнем правової свідомості громадян та посадових осіб. Стан і перспективи розвитку правової культури обумовлюються також пануючим у суспільстві праворозумінням. Високому рівню правової культури суспільства повинно відповідати законодавство, яке характеризується науковою обґрунтованістю, демократичною і гуманістичною спрямованістю, справедливістю, відсутністю прогалів і внутрішніх суперечностей, нечітких або таких, що можуть двозначно тлумачитись, правових приписів, використання оптимальних методів, способів регулювання правових відносин тощо. Стан розвитку юридичної науки і освіти, ступінь залучення вчених-юристів до розробки проектів нормативно-правових актів і удосконалення їх змісту, програм боротьби зі злочинністю традиційно становлять один із важливих рівнів правової культури суспільства. Насамкінець, правова культура суспільства включає стан законності в суспільстві [9, с. 640–663].

Отже, правова культура суспільства в умовах європейської інтеграції виступає як якісний стан правової системи.

Література

---

1. Алексеев С. С. Право и правовая культура в советском обществе. — Москва: Прогресс, 1991. — 215 с.
2. Андрейцев В. І., Андрейцев В. В. Правнича освіта в Україні: проблеми теорії та практики / Навч.-практич. посіб. — К.: Національний університет ім. Тараса Шевченка, 2000. — 768 с.
3. Грищенко А. В. Правовий закон: питання теорії і практики в Україні. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — К., 2003.

4. История политических и правовых учений. Учебник для вузов / Под общей редакцией В. С. Нерсисянца. — Москва, 1996. — 736 с.
5. Каминская В. И., Ратинов А. Р. Правосознание как элемент правовой культуры // Правовая культура и вопросы правового воспитания. — Москва, 1974. — С. 41–44.
6. Котюк В. О. Теорія права: Курс лекцій. — К.: Вентурі, 1996. — С. 94–96.
8. Литвиненко А. Право та культура: теорія і практика // Право України. — 1997. — № 6. — С. 92–97.
7. Медвідь Ф. М. Правова культура як ціннісна характеристика правової системи // Актуальні питання реформування правової системи України: Збірник наукових статей за матеріалами УІ Міжнародної науково-практичної конференції, Луцьк, 29–30 травня 2009 р. / Укладач Т. Д. Климчук. — Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2009. — С. 60–63.
8. Менюк О. Правова культура в умовах розбудови незалежної України: поняття, структура // Право України. — 2001. — № 4. — С. 21–23, 39.
9. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. — Т. 1. Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / за заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. — Х.: Право, 2008. — 728 с.
10. Сальников В. П. Правовая культура // Теория государства и права. Курс лекций / Под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. — Москва: Юрист, 1997. — С. 571–576.